

УДК 331.52:339.13.017

Н.О. ПОТЬОМКІНА, к.е.н, доцент,

Донецький національний технічний університет,

О.Ю. БУДЯКОВА,

Інститут економіко-правових досліджень НАН України

РЕГІОНАЛЬНИЙ РИНОК ПРАЦІ: ВПЛИВ ЧИННИКІВ НА РІВЕНЬ ЗБАЛАНСОВАНОСТІ

Ринок праці є невід'ємною частиною господарського комплексу регіону. Він тісно пов'язаний з іншими сферами, а, значить, ситуація на ньому є похідною багатьох детермінант. Ситуація має багато параметрів. Збалансованість попиту і пропозиції є одним з них. Крім економічної, збалансованість виконує важливу соціальну місію, оскільки визначає відносини працедавців і працівників у частині дотримання паритету їх інтересів. Від цього багато в чому залежить соціально-політична стабільність у регіоні. Тому для збереження соціального спокою важливим уявляється встановлення впливу чинників на збалансованість регіонального ринку праці.

Комплексний характер проблеми зумовив систематизацію інформації у трьох напрямках. Перший – з'ясування складових збалансованості ринку праці. Він зажадав з'єднання якісного і кількісного боків складових. Якісний бік попиту та пропозиції було визначено у роботах Д.Богині [1] В.Герасимчука [2], С.Мочерного [3]. Кількісний представлений у статистичних виданнях [4; 5]. Синтез боків дозволив кількісно визначити якість попиту та пропозиції на ринку праці. Другий напрям – визначення чинників розвитку територій, обумовлюючих ситуацію на ринку праці. Для цього було встановлено причинно-наслідкові зв'язки між чинниками та характеристиками ринку праці. За основу були прийняті чинники, представлені в роботах В.Герасимчука, Ю.Одегова і Г.Руденка [2; 6]. Третій напрям – розробка інструментарію, що дозволяє встановити залежність між чинниками і характеристиками збалансованості. Такий був створений О.Будяковою на базі положень, що містяться у роботах В.Близнюка, Ю.Чернявської, З.Калугиної і Т.Вершиніної [7; 8; 9; 10]. Проте до теперішнього часу відсутня емпірична перевірка дієвості інструментарію, без якої він не більш ніж сукупність умоглядних висновків. Розуміючи важливість логічних міркувань і узагальнень, автори з'єднали зусилля задля апробації інструментарію, та .

Мета публікації – встановлення зв'язку між чинниками розвитку територій і характе-

ристиками збалансованості регіонального ринку праці за допомогою використання номінальних значень показників у таблицях спряженості.

Теоретичні посилки реалізації мети такі. Перша: під збалансованістю регіонального ринку праці на i -ому відрізку (календарний рік) розуміється співвідношення сукупного попиту (C_i^c) і пропозиції (P_i^c). Показник «економічно активне населення працездатного віку» ілюструє P_i^c . Складові P_i^c : реалізована пропозиція (P_i^p), яку відображає показник «кількість зайнятого населення»; нереалізована пропозиція – «кількість безробітних» (P_i^n); неформальна пропозиція (ΔP_i) – «кількість осіб, що офіційно не оформили трудові відносини, і безробітних, що не перебувають на обліку в службі зайнятості». ΔP_i синтезовано за допомогою формули $P_i^c = P_i^p + P_i^n + \Delta P_i$. Показник «кількість зайнятого населення» (C_i^z) відображає задоволений попит, а незадоволений попит – «попит на робочу силу» (C_i^n). Неформальний попит (ΔC_i) відображає показник «чисельність працівників, що офіційно не оформили відносини, а також вакансій, про які офіційно не заявлено». Для визначення ΔC_i використовувалися показники «кількість працевлаштованих осіб, що перебувають на обліку в службі зайнятості» і «загальна кількість прийнятих на роботу». Сукупний попит є нічим іншим, як $C_i^z + C_i^n + \Delta C_i$. У табл. 1 подано значення показників [4; 5].

Друга посилка: номінальні значення показників, що відображають напрям трансформації чинників і характеристик збалансованості: зростання (\uparrow), зниження (\downarrow), незмінність (\rightarrow). Маргінальні суми ($n_{\uparrow}^{\downarrow}$) у таблицях спряженості демонструють сполучення номінальних значень складових збалансованості (верх-

© Н.О. Потьомкіна, О.Ю. Будякова, 2009

ній індекс) і чинника (нижній індекс). Третя посилка: логіка подання показників, що відображають чинники, ґрунтується на біполярності збалансованості. Показники з'єднано у групи: що обумовлювали попит, з одного боку, і пропозицію, з іншого. Структуризація розкри-

ває взаємообумовленість чинників (рис.1). Четверта посилка: територіальний масштаб апробації інструментарію обмежено Донецькою областю, а часовий – періодом з 2000 по 2007 рр.

Таблиця 1

Показники збалансованості регіонального ринку праці, чол.

Показник	Відрізок досліджуваного періоду							
	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
P_i^c	2383500	2192200	2171200	2162900	2250400	2265100	2261600	2260700
P_i^p / C_i^3	2125600	2078300	2033300	2049600	2086000	2124900	2132300	2135000
P_i^h	92678	74864	78383	72937	65709	54652	45960	37200
ΔP_i	165222	39036	59517	40363	98691	85548	83340	88500
C_i^c	2167650	2109497	2076512	2090043	2169472	2214278	2213459	2219483
C_i^h	15111	20505	24562	26035	33363	34841	28848	25011
ΔC_i	26939	10692	18650	14408	50109	54537	52311	59472

Чинник f_l характеризує стан економічного розвитку регіону: збільшення обсягів свідчить про позитивний розвиток, скорочення – про негативний. Це значить, що в масштабах регіональної економіки зростання виробництва товарів у принципі сприяє збільшенню потреби в робочій силі. Не слід виключати, що динаміку обсягів виробництва може бути забезпечено упровадженням нових технологій (f_6). Їх використання припускає як залучення, так і скорочення робочої сили. Оскільки економіка регіону становить єдиний господарський комплекс, то внутрішньо- і міжгалузєва кооперація сприяють залученню додаткової робочої сили за умови зростання обсягів виробництва. Отже, зростання f_l обумовлює підвищення значень C_i^c , C_i^3 і зниження C_i^h , ΔC_i .

У табл. 2 подано спряження характеристик збалансованості регіонального ринку праці та значень показника «індекс фізичного обсягу валової доданої вартості», який характеризує f_l [4]. Щоб уникнути громіздкості, у статті з найменування таблиць спряженості виключено словосполучення «регіонального ринку праці». Виходячи з даних табл. 2, можна припустити, що на більшості відрізків f_l сприяв підвищенню попиту. Разом з тим зростання C_i^c спостерігалось на чотирьох відрізках, а C_i^3 – на п'яти. Скорочення C_i^h мало місце на двох відрізках,

а ΔC_i – на трьох. На фоні динаміки характеристик збалансованості розвиток території характеризується стабільністю. У 2001 і 2002 рр. позитивні темпи динаміки економіки регіону припускали збільшення потреби у робочій силі. Але при цьому в 2001 р. ринок праці реагував на збільшення попиту скороченням C_i^c , C_i^3 і ΔC_i і підвищенням C_i^h . У 2002 р. у порівнянні з 2001 р. підвищився ΔC_i . Оскільки у ці роки збалансованість розвивалася за варіантами $P_i^p \downarrow P_i^h \downarrow C_i^3 \downarrow C_i^h \uparrow$ і $P_{02}^p \downarrow P_{02}^h \uparrow C_{02}^3 \downarrow C_{02}^h \uparrow$, то позитивний розвиток економіки регіону слід інтерпретувати як накопичення ресурсів для позитивних змін на ринку праці. Одночасно із зростанням C_{03}^c , C_{04}^c та C_{03}^3 , C_{04}^3 збільшувалися C_{03}^h і C_{04}^h , що говорить про неоднозначність характеру процесів на ринку праці. Порівнюючи значення чинника у 2001 і 2002 рр., з 2003 і 2004 рр. слід зазначити збільшення потреби економіки у робочій силі. Неформальний сектор у 2003 р. скорочувався, а в 2004 р. збільшувався. Якщо C_{05}^c і C_{05}^3 підвищувалися, то C_{06}^c скорочувалося, а C_{06}^3 підвищувалося. Пояснення цьому можна знайти у зміні напряму розвитку економіки регіону в 2005 р. у порівнянні з попереднім і подальшим відрізками. Отже, якщо в

2005 р. потреба у робочій силі скоротилася, то у 2006 р. підвищилася. Інший напрям розвитку викликав зміну варіанту розвитку збалансованості: з $\Pi_{05}^p \uparrow \Pi_{05}^n \downarrow C_{05}^z \uparrow C_{05}^n \uparrow$ на $\Pi_{06}^p \uparrow \Pi_{06}^n \downarrow C_{06}^z \uparrow C_{06}^n \downarrow$. Відносно позитивним у

контексті впливу f_i на збалансованість можна вважати 2007 р., оскільки зростали C_i^c , C_i^z , а C_i^n скорочувалися. Відносність виявилася у посиленні неформального сектора попиту.

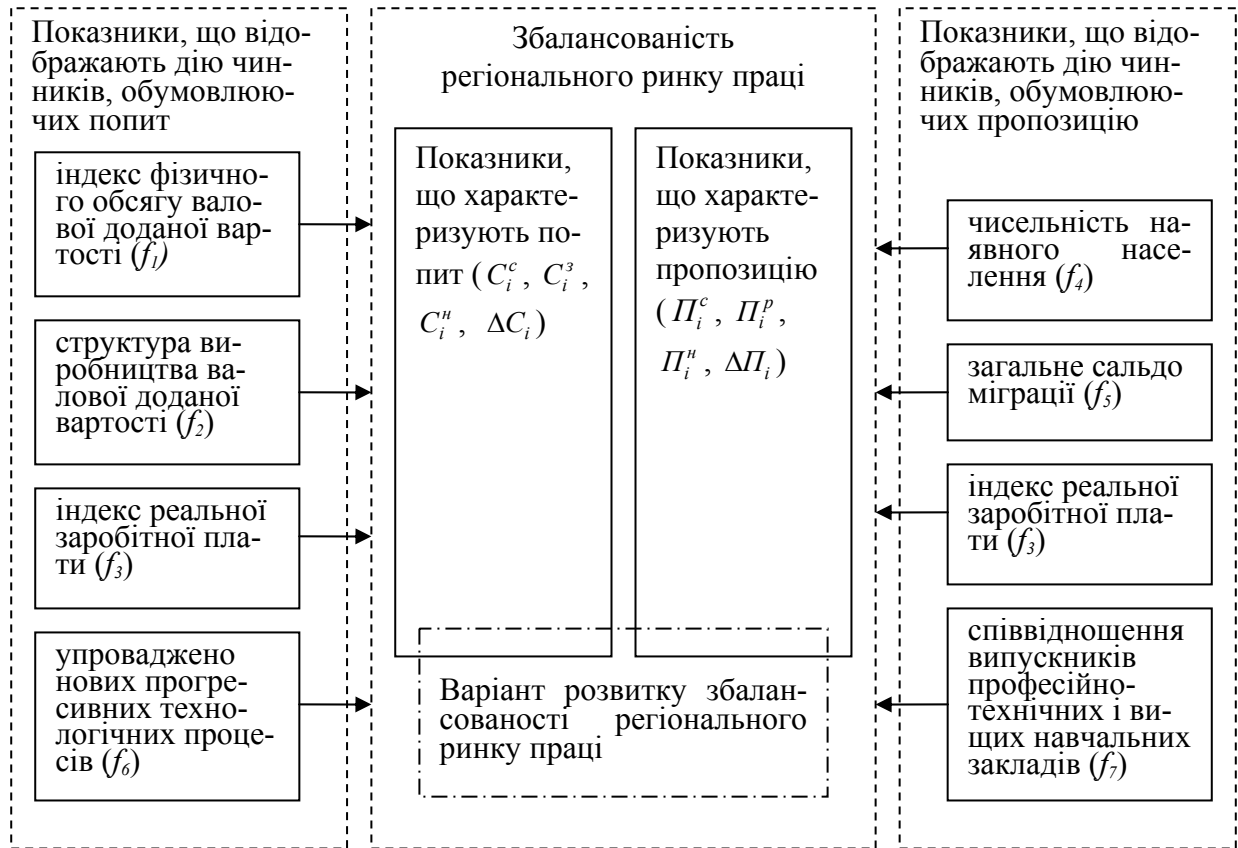

Рис. 1 Систематизація показників, що характеризують чинники і збалансованість регіонального ринку праці

Таблиця 2

Спряження f_i і характеристик збалансованості

Відрізок досліджуваного періоду, рік	Фактор	Π_i^c	C_i^c	Π_i^p / C_i^z	Π_i^n	C_i^n	C_i^{zn}	C_i^{zn}	ΔC_i	$\Delta \Pi_i$	B_i
2001	111,8	$n_{\uparrow}^{\downarrow}$	$n_{\uparrow}^{\downarrow}$	$n_{\uparrow}^{\downarrow}$	n_{\uparrow}^{\uparrow}	n_{\uparrow}^{\uparrow}	n_{\uparrow}^{\uparrow}	n_{\uparrow}^{\uparrow}	$n_{\uparrow}^{\downarrow}$	$n_{\uparrow}^{\downarrow}$	n_{\uparrow}^{\uparrow}
2002	102,8	$n_{\uparrow}^{\downarrow}$	$n_{\uparrow}^{\downarrow}$	$n_{\uparrow}^{\downarrow}$	n_{\uparrow}^{\uparrow}	n_{\uparrow}^{\uparrow}	$n_{\uparrow}^{\downarrow}$	$n_{\uparrow}^{\downarrow}$	n_{\uparrow}^{\uparrow}	n_{\uparrow}^{\uparrow}	$n_{\uparrow}^{\downarrow}$
2003	112,5	$n_{\uparrow}^{\downarrow}$	n_{\uparrow}^{\uparrow}	n_{\uparrow}^{\uparrow}	$n_{\uparrow}^{\downarrow}$	n_{\uparrow}^{\uparrow}	n_{\uparrow}^{\uparrow}	$n_{\uparrow}^{\downarrow}$	$n_{\uparrow}^{\downarrow}$	$n_{\uparrow}^{\downarrow}$	$n_{\uparrow}^{\downarrow}$
2004	111,2	$n_{\uparrow}^{\downarrow}$	n_{\uparrow}^{\uparrow}	n_{\uparrow}^{\uparrow}	$n_{\uparrow}^{\downarrow}$	n_{\uparrow}^{\uparrow}	n_{\uparrow}^{\uparrow}	$n_{\uparrow}^{\downarrow}$	n_{\uparrow}^{\uparrow}	n_{\uparrow}^{\uparrow}	$n_{\uparrow}^{\downarrow}$
2005	93,9	$n_{\uparrow}^{\downarrow}$	$n_{\uparrow}^{\downarrow}$	$n_{\uparrow}^{\downarrow}$	$n_{\uparrow}^{\downarrow}$	$n_{\uparrow}^{\downarrow}$	$n_{\uparrow}^{\downarrow}$	$n_{\uparrow}^{\downarrow}$	$n_{\uparrow}^{\downarrow}$	$n_{\uparrow}^{\downarrow}$	$n_{\uparrow}^{\downarrow}$
2006	108,5	$n_{\uparrow}^{\downarrow}$	$n_{\uparrow}^{\downarrow}$	n_{\uparrow}^{\uparrow}	$n_{\uparrow}^{\downarrow}$	$n_{\uparrow}^{\downarrow}$	$n_{\uparrow}^{\downarrow}$	$n_{\uparrow}^{\downarrow}$	$n_{\uparrow}^{\downarrow}$	$n_{\uparrow}^{\downarrow}$	n_{\uparrow}^{\uparrow}
2007	106,1	$n_{\uparrow}^{\downarrow}$	n_{\uparrow}^{\uparrow}	n_{\uparrow}^{\uparrow}	$n_{\uparrow}^{\downarrow}$	$n_{\uparrow}^{\downarrow}$	n_{\uparrow}^{\uparrow}	n_{\uparrow}^{\uparrow}	n_{\uparrow}^{\uparrow}	n_{\uparrow}^{\uparrow}	$n_{\uparrow}^{\downarrow}$

Принцип ринкової економіки «попит народжує пропозицію» визначає вплив f_1 на пропозицію робочої сили. Чинник детермінує збільшення реалізації пропозиції, а, отже, скорочення Π_i^u та неформального сектора. Зростання на п'яти останніх відрізках Π_i^p і скорочення Π_i^u вказує на підвищення затребуваності робочої сили. Динаміка $\Delta\Pi_i$ демонструє чергування збільшення і скорочення неформального сектора ринку праці, що також підтверджує позитивний вплив f_1 на збалансованість. Разом

з тим, Π_i^c на шести відрізках знижувався, що свідчить про те, що сила дії інших чинників була сильнішою, ніж f_1 . Отже, в умовах, коли $\Pi_i^c > C_i^c$, дія f_1 сприяла підвищенню збалансованості, але інерційність процесів переконує в тому, що чинник не вмить детермінує її складові.

У табл. 3 подано динаміку показника «структура виробництва валової доданої вартості за видами діяльності», який обрано для характеристики f_2 [4].

Таблиця 3
Динаміка структури виробництва валової доданої вартості за видами діяльності

Вид діяльності	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Промисловість	51,0	50,6	51,9	50,7	50,9	52,7	52,4	51,8
Будівництво	3,2	2,7	2,7	2,9	2,7	2,5	2,9	3,4
Сільське господарство	5,7	6,6	6,5	5,0	5,4	4,6	3,2	2,8
Транспорт та зв'язок	10,1	12,0	11,5	11,2	9,2	8,2	7,8	7,6
Оптова і роздрібна торгівля	15,0	12,2	11,1	12,4	12,1	12,0	12,6	13,2
Охорона здоров'я та соціальна допомога	2,4	2,6	2,7	2,6	2,5	2,6	2,6	2,4
Освіта	3,0	3,5	3,7	3,8	3,5	3,6	3,6	3,5
Фінансова діяльність	1,5	1,8	1,9	3,6	6,0	5,3	5,4	5,2
Державне управління	0,7	1,7	1,9	1,9	1,9	2,2	2,4	2,3
Колективні, громадські та особисті послуги	4,7	1,1	1,4	1,3	1,1	1,2	1,3	1,3
Інші	2,7	5,2	4,9	4,5	4,9	5,0	5,7	5,4

Наведені у табл. 3 відомості визначають динаміку структури: підвищення або зниження (\uparrow) і відносну стабільність (\rightarrow). Виділено три характеристики динаміки структури. Перша – напрям змін. Оскільки протягом періоду частки більшості видів діяльності змінювалися тією чи іншою мірою, то значенням f_2 буде \downarrow . Напрямок зміни частки за період визначається різницею значень на останньому і першому відрізках. Підвищилися частки шести видів: «промисловість», «будівництво», «освіта», «фінансова діяльність», «державне управління», «інші», а чотирьох знизилися: «сільське господарство», «транспорт та зв'язок», «оптова і роздрібна торгівля», «колективні, громадські та особисті послуги». Частка виду «охорона здоров'я та соціальна допомога» залишилася незмінною.

Другою характеристикою динаміки структури є стабільність позицій лідируючих видів. Так, найбільшу частку на першому і останньому відрізках мав вид «промисловість», друге місце займав вид «оптова і роз-

дрібна торгівля», третім був вид «транспорт та зв'язок». Частка виду «промисловість» збільшилася, а частки видів «оптова і роздрібна торгівля» і «транспорт та зв'язок» – скоротилися. Якщо на першому відрізку четверте місце посідав вид «сільське господарство», то на останньому – «фінансова діяльність», частка якого зросла більш ніж у три рази. Отже, збереження домінуючих позицій видів, а також зміна їх часток констатують активний перерозподіл робочої сили між ними.

Третя характеристика – амплітуда коливання частки, яку ілюструє різниця між максимальним і мінімальним значенням частки виду. За деякими видами різниця перевищувала мінімальне значення частки, що переконує в значному коливанні обсягів виду діяльності, а значить, і числа зайнятих. Наприклад, стосовно виду «сільське господарство» вона у 1,36 рази перевищувала мінімальне значення частки, виду «фінансова діяльність» – у три рази перевищувала різницю, виду «колективні, громадські та особисті послуги» – у 4,3 рази біль-

ша за різницю. Така значна амплітуда коливань демонструє високу ділову активність, а, значить, і енергійний перерозподіл робочої сили між видами діяльності.

На відрізках перерозподіл ділової активності був різним: у 2000 і 2001 рр. два види мали максимальну частку, а один – мінімальну; у 2002, 2004 і 2005 рр. – один максимальну і один мінімальну; у 2003 р. – один максимальну, а у 2006 р. – два максимальну; у 2007 р. – один максимальну і два мінімальну. Хаос, властивий ринковій економіці, переконує в тому, що змінювалися напрям, інтенсивність і амплітуда перетворень господарського комплексу регіону. Неврегульовані перетворення струк-

тури могли як сприяти, так і протидіяти збалансованості ринку праці. Виходячи з того, що f_2 на відрізках мав значення \downarrow (за винятком одного виду), недоцільною є побудова таблиці спряження. Висновок очевидний: перетворення структури сприяли збалансованості, оскільки відбувалося вирівнювання P_i^c і C_i^c .

У табл. 4 подано спряження характеристик збалансованості та значень показника «індекс реальної заробітної плати», який характеризує f_3 [5]. Нижній індекс у маргінальній сумі означає посилення або послаблення темпів зростання.

Таблиця 4

Спряження f_3 і характеристик збалансованості

Відрізок досліджуваного періоду, рік	Фактор	P_i^c	C_i^c	P_i^p / C_i^3	P_i^H	C_i^H	C_i^{3H}	C_i^{3H}	ΔC_i	ΔP_i	B_i	
2000	111,8	початок відліку										
2001	114,4	$n_{\uparrow}^{\downarrow}$	$n_{\uparrow}^{\downarrow}$	$n_{\uparrow}^{\downarrow}$	n_{\uparrow}^{\uparrow}	n_{\uparrow}^{\uparrow}	n_{\uparrow}^{\uparrow}	n_{\uparrow}^{\uparrow}	$n_{\uparrow}^{\downarrow}$	$n_{\uparrow}^{\downarrow}$	n_{\uparrow}^{\uparrow}	
2002	114,2	$n_{\downarrow}^{\downarrow}$	$n_{\downarrow}^{\downarrow}$	$n_{\downarrow}^{\downarrow}$	$n_{\downarrow}^{\uparrow}$	$n_{\downarrow}^{\uparrow}$	$n_{\downarrow}^{\downarrow}$	$n_{\downarrow}^{\downarrow}$	$n_{\downarrow}^{\uparrow}$	$n_{\downarrow}^{\uparrow}$	$n_{\downarrow}^{\downarrow}$	
2003	114,2	$n_{\rightarrow}^{\downarrow}$	$n_{\rightarrow}^{\uparrow}$	$n_{\rightarrow}^{\uparrow}$	$n_{\rightarrow}^{\downarrow}$	$n_{\rightarrow}^{\uparrow}$	$n_{\rightarrow}^{\uparrow}$	$n_{\rightarrow}^{\downarrow}$	$n_{\rightarrow}^{\downarrow}$	$n_{\rightarrow}^{\downarrow}$	$n_{\rightarrow}^{\downarrow}$	
2004	123,9	$n_{\uparrow}^{\downarrow}$	n_{\uparrow}^{\uparrow}	n_{\uparrow}^{\uparrow}	$n_{\uparrow}^{\downarrow}$	n_{\uparrow}^{\uparrow}	n_{\uparrow}^{\uparrow}	$n_{\uparrow}^{\downarrow}$	n_{\uparrow}^{\uparrow}	n_{\uparrow}^{\uparrow}	$n_{\uparrow}^{\downarrow}$	
2005	117,1	$n_{\downarrow}^{\uparrow}$	$n_{\downarrow}^{\uparrow}$	$n_{\downarrow}^{\uparrow}$	$n_{\downarrow}^{\downarrow}$	$n_{\downarrow}^{\uparrow}$	$n_{\downarrow}^{\uparrow}$	$n_{\downarrow}^{\uparrow}$	$n_{\downarrow}^{\uparrow}$	$n_{\downarrow}^{\downarrow}$	$n_{\downarrow}^{\downarrow}$	
2006	113,4	$n_{\downarrow}^{\downarrow}$	$n_{\downarrow}^{\downarrow}$	$n_{\downarrow}^{\uparrow}$	$n_{\downarrow}^{\downarrow}$	$n_{\downarrow}^{\downarrow}$	$n_{\downarrow}^{\downarrow}$	$n_{\downarrow}^{\downarrow}$	$n_{\downarrow}^{\downarrow}$	$n_{\downarrow}^{\downarrow}$	$n_{\downarrow}^{\uparrow}$	
2007	112,3	$n_{\downarrow}^{\downarrow}$	$n_{\downarrow}^{\uparrow}$	$n_{\downarrow}^{\uparrow}$	$n_{\downarrow}^{\downarrow}$	$n_{\downarrow}^{\uparrow}$	$n_{\downarrow}^{\uparrow}$	$n_{\downarrow}^{\uparrow}$	$n_{\downarrow}^{\uparrow}$	$n_{\downarrow}^{\uparrow}$	$n_{\downarrow}^{\downarrow}$	

Як свідчать дані табл. 4, розмір реальної заробітної плати протягом періоду збільшувався. Виходячи зі взаємообумовленості чинників, це явище слід визнати закономірним. Якщо дія f_1 припускає зростання заробітної плати, то f_2 демонструє продуктивність перерозподілу працівників у даному контексті. Оскільки оплата праці характеризує відносини працедавців і працівників, то її підвищення переконує у пошуку компромісу їх інтересів. Зацікавленість працівників в офіційному оформленні трудових відносин підтверджує зростання P_i^p і скорочення P_i^H на чотирьох відрізках. Пошук компромісу підтверджує скорочення C_i^H у 2006 р. Однак на низці відрізків неформальні сектори попиту та пропозиції збільшувались.

Темпи зростання реальної заробітної плати коливалися від мінімального значення

111,8% у 2000 р. до максимального 123,9% у 2003 р. Примітно, що на останніх трьох відрізках вони знижувалися. Важким є виявлення залежності між трансформацією характеристик збалансованості і динамікою чинника. Наприклад, у 2002 р. скорочення темпів зростання супроводжувалося $P_i^p \downarrow P_i^H \uparrow C_i^3 \downarrow C_i^H \uparrow$, а у 2006 р. складові мали зворотне значення $P_i^p \uparrow P_i^H \downarrow C_i^3 \uparrow C_i^H \downarrow$. Варіант розвитку $P_i^p \uparrow P_i^H \downarrow C_i^3 \uparrow C_i^H \uparrow$ залишався незмінним у 2004 р., коли темп зростання значно посилювався, і у 2005 р., коли він послабився. Дані обставини констатують, що зміна темпів кардинально не впливала на відносини працедавців і працівників. Отже, підвищення реальної заробітної плати позитивно впливало на ринкову рівновагу.

У табл. 5 наведено спряження характе-

ристик збалансованості і значень показника «чисельність наявного населення», який характеризує f_4 [4]. Дані, що містяться в табл. 5, вказують на скорочення f_4 на всіх відрізках періоду. Чинник безпосередньо визначає верхню межу пропозиції (P_i^c). Оскільки f_4 скорочувався, то й P_i^c повинний був скорочуватися. Дійсно, на шести з семи відрізків P_i^c скорочувався, а 2005 р. слід вважати винятком. Зменшення чисельності працездатного населення при певних обставинах тягне підвищення кількості зайнятих. До таких слід віднести дію f_1 і f_2 і f_3 . Судячи з маргінальних сум, обставини

такі, що значення P_i^p зросло з 2003 по 2007 рр. Отже, збільшення P_i^p і скорочення P_i^h є наслідком одночасної дії чинників. Проте природа соціально-економічних процесів складна. Підтвердженням є те, що у 2000 і 2001 рр. коли $P_i^p \downarrow$, то $P_i^h \uparrow$. Зростання C_i^c , з одного боку, і скорочення P_i^c , з іншого повинні були викликати скорочення неформального сектора. Проте ΔC_i і ΔP_i зменшувалися і зростали, що підтверджує наявність активної фази формування ринку праці.

Таблиця 5

Спряження f_4 і характеристик збалансованості

Відрізок досліджуваного періоду, рік	Фактор, тис. осіб	P_i^c	C_i^c	P_i^p / C_i^z	P_i^h	C_i^h	C_i^{zn}	C_i^{zn}	ΔC_i	ΔP_i	B_i	
2000	4894	початок відліку										
2001	4835	$n \downarrow$	$n \downarrow$	$n \downarrow$	$n \uparrow$	$n \uparrow$	$n \downarrow$	$n \uparrow$	$n \downarrow$	$n \downarrow$	$n \uparrow$	
2002	4774	$n \downarrow$	$n \downarrow$	$n \downarrow$	$n \uparrow$	$n \uparrow$	$n \downarrow$	$n \downarrow$	$n \uparrow$	$n \uparrow$	$n \downarrow$	
2003	4721	$n \downarrow$	$n \uparrow$	$n \uparrow$	$n \downarrow$	$n \uparrow$	$n \downarrow$	$n \downarrow$	$n \downarrow$	$n \downarrow$	$n \downarrow$	
2004	4672	$n \downarrow$	$n \uparrow$	$n \uparrow$	$n \downarrow$	$n \uparrow$	$n \downarrow$	$n \downarrow$	$n \uparrow$	$n \uparrow$	$n \downarrow$	
2005	4623	$n \uparrow$	$n \uparrow$	$n \uparrow$	$n \downarrow$	$n \uparrow$	$n \uparrow$	$n \uparrow$	$n \uparrow$	$n \downarrow$	$n \downarrow$	
2006	4581	$n \downarrow$	$n \downarrow$	$n \uparrow$	$n \downarrow$	$n \downarrow$	$n \downarrow$	$n \downarrow$	$n \downarrow$	$n \downarrow$	$n \uparrow$	
2007	4539	$n \downarrow$	$n \uparrow$	$n \uparrow$	$n \downarrow$	$n \downarrow$	$n \uparrow$	$n \uparrow$	$n \uparrow$	$n \uparrow$	$n \downarrow$	

Скорочення P_i^c на одних відрізках супроводжувалося підвищенням збалансованості, а на інших – навпаки. Так, у 2002 р. чисельність населення убавилася на 61 тис. чол., що на 2 тис. більше ніж у 2001 р. Цьому відповідала зміна характеристик збалансованості: $P_i^p \downarrow P_i^h \uparrow C_i^z \downarrow C_i^h \uparrow$. У 2003 р. чисельність помаліла на 8 тис. чол., а варіант еволюції збалансованості змінився на $P_i^p \uparrow P_i^h \downarrow C_i^z \uparrow C_i^h \uparrow$. Коли у 2004 р. відбулося значне скорочення населення, варіант трансформації залишився незмінним. У 2005 р. чисельність населення скоротилася у два рази порівняно з попереднім роком, але збалансованість еволюціонувала в колишньому напрямі. У наступні роки скорочення чисельності не впливало на зміну характеристик збалансованості. Отже, зниження верхньої межі пропозиції слабо впливає на співвідношення попиту і пропозиції. Проте в

умовах, коли $P_i^c > C_i^c$, дія чинника сприяє збалансованості ринку.

У табл. 6 наведено спряження характеристик збалансованості і значень показника «загальне сальдо міграції», який ілюструє f_5 [4].

Значення чинника у табл. 6, фіксують скорочення за період числа осіб, що покидають межі регіону. Проте на перших двох відрізках кількість мігрантів збільшувалася. У 2001 р. збалансованість змінювалася за варіантом $P_i^p \downarrow P_i^h \downarrow C_i^z \downarrow C_i^h \uparrow$, а у 2002 г. – за варіантом $P_i^p \downarrow P_i^h \uparrow C_i^z \downarrow C_i^h \uparrow$. Збільшення мігрантів, безумовно, вплинуло на скорочення P_i^c . Про силу цього впливу можна судити по зміні P_i^h , який повинен був скоротитися при зменшенні міграції. Оскільки цього не відбулося, то масштаб f_5 такий, що чинник не робив значного впливу на обсяг пропозиції. На відміну від

2002 р. у 2003 р. число мігрантів скоротилося у два рази, а збалансованість змінилася так: $\Pi_i^p \uparrow \Pi_i^h \downarrow C_i^3 \uparrow C_i^h \uparrow$. Ситуація повторювалася: у 2004 р. міграція скоротилася у два рази, у 2005 р. – у 1,89 рази. Практично ідентичні скорочення міграції супроводжувалися колишнім варіантом розвитку збалансованості ринку. Про вплив f_5 на пропозицію говорять обставини: перша – скорочення сальдо міграції у 2005 р. відбувалося на фоні зростання Π_i^c ; друга – на скорочення Π_i^h , починаючи з 2003 р. Примітно, що у 2006 р. варіанту розвитку збалан-

сованості $\Pi_i^p \uparrow \Pi_i^h \downarrow C_i^3 \uparrow C_i^h \downarrow$ відповідало скорочення сальдо міграції у 2,8 рази. У 2007 р. міграція скоротилася у 4,7 рази, а варіант розвитку збалансованості залишився незмінним. Факт того, що у 2006 р. при мінімальному сальдо значення Π_i^c скорочувалося, свідчить про вплив на C_i^c демографічної ситуації, яка детермінує f_4 . Отже, знаходження компромісу професійно-кваліфікаційних інтересів основних суб'єктів ринку спричинило скорочення міграції, яке сприяло зростанню пропозиції.

Таблиця 6

Спряження f_5 і характеристик збалансованості

Відрізок досліджуваного періоду, рік	Фактор, осіб	Π_i^c	C_i^c	Π_i^p / C_i^3	Π_i^h	C_i^h	C_i^{3h}	C_i^{3h}	ΔC_i	$\Delta \Pi_i$	B_i	
2000	-5847	початок відліку										
2001	-7022	n_{\downarrow}	n_{\downarrow}	n_{\downarrow}	n_{\downarrow}	n_{\downarrow}	n_{\downarrow}	n_{\downarrow}	n_{\downarrow}	n_{\downarrow}	n_{\downarrow}	
2002	-9299	n_{\downarrow}	n_{\downarrow}	n_{\downarrow}	n_{\downarrow}	n_{\downarrow}	n_{\downarrow}	n_{\downarrow}	n_{\downarrow}	n_{\downarrow}	n_{\downarrow}	
2003	-4612	n_{\downarrow}	n_{\downarrow}	n_{\downarrow}	n_{\downarrow}	n_{\downarrow}	n_{\downarrow}	n_{\downarrow}	n_{\downarrow}	n_{\downarrow}	n_{\downarrow}	
2004	-2273	n_{\downarrow}	n_{\downarrow}	n_{\downarrow}	n_{\downarrow}	n_{\downarrow}	n_{\downarrow}	n_{\downarrow}	n_{\downarrow}	n_{\downarrow}	n_{\downarrow}	
2005	-1199	n_{\downarrow}	n_{\downarrow}	n_{\downarrow}	n_{\downarrow}	n_{\downarrow}	n_{\downarrow}	n_{\downarrow}	n_{\downarrow}	n_{\downarrow}	n_{\downarrow}	
2006	-423	n_{\downarrow}	n_{\downarrow}	n_{\downarrow}	n_{\downarrow}	n_{\downarrow}	n_{\downarrow}	n_{\downarrow}	n_{\downarrow}	n_{\downarrow}	n_{\downarrow}	
2007	-90	n_{\downarrow}	n_{\downarrow}	n_{\downarrow}	n_{\downarrow}	n_{\downarrow}	n_{\downarrow}	n_{\downarrow}	n_{\downarrow}	n_{\downarrow}	n_{\downarrow}	

У табл. 7 подано спряження характеристик збалансованості та значення показника

«упроваджено нових прогресивних технологічних процесів», що характеризує f_6 [4].

Таблиця 7

Спряження f_6 і характеристик збалансованості

Відрізок досліджуваного періоду, рік	Фактор, технології	Π_i^c	C_i^c	Π_i^p / C_i^3	Π_i^h	C_i^h	C_i^{3h}	C_i^{3h}	ΔC_i	$\Delta \Pi_i$	B_i	
2000	158	початок відліку										
2001	150	n_{\downarrow}	n_{\downarrow}	n_{\downarrow}	n_{\downarrow}	n_{\downarrow}	n_{\downarrow}	n_{\downarrow}	n_{\downarrow}	n_{\downarrow}	n_{\downarrow}	
2002	121	n_{\downarrow}	n_{\downarrow}	n_{\downarrow}	n_{\downarrow}	n_{\downarrow}	n_{\downarrow}	n_{\downarrow}	n_{\downarrow}	n_{\downarrow}	n_{\downarrow}	
2003	117	n_{\downarrow}	n_{\downarrow}	n_{\downarrow}	n_{\downarrow}	n_{\downarrow}	n_{\downarrow}	n_{\downarrow}	n_{\downarrow}	n_{\downarrow}	n_{\downarrow}	
2004	115	n_{\downarrow}	n_{\downarrow}	n_{\downarrow}	n_{\downarrow}	n_{\downarrow}	n_{\downarrow}	n_{\downarrow}	n_{\downarrow}	n_{\downarrow}	n_{\downarrow}	
2005	90	n_{\downarrow}	n_{\downarrow}	n_{\downarrow}	n_{\downarrow}	n_{\downarrow}	n_{\downarrow}	n_{\downarrow}	n_{\downarrow}	n_{\downarrow}	n_{\downarrow}	
2006	54	n_{\downarrow}	n_{\downarrow}	n_{\downarrow}	n_{\downarrow}	n_{\downarrow}	n_{\downarrow}	n_{\downarrow}	n_{\downarrow}	n_{\downarrow}	n_{\downarrow}	
2007	52	n_{\downarrow}	n_{\downarrow}	n_{\downarrow}	n_{\downarrow}	n_{\downarrow}	n_{\downarrow}	n_{\downarrow}	n_{\downarrow}	n_{\downarrow}	n_{\downarrow}	

Згідно з даними табл. 7, впровадження нових прогресивних технологій за період скоротилося у три рази. Причому скорочення відбувалося щорічно. Якщо у 2001 р. зменшення числа впроваджених технологій супроводжувалося одним варіантом трансформації збалансованості, то у 2002 р. ще більш значне скорочення (у три рази) відбувалося на фоні іншого варіанту. Дана обставина дозволяє припустити, що скорочення викликало розбалансованість ринку праці. Проте на кожному подальшому відрізку скорочення впровадження супроводжувалося підвищенням рівня збалансованості. Так, у 2006 р. впровадження скоротилося на 40%, а ринок змінив варіант трансформації збалансованості з $\Pi_i^p \uparrow \Pi_i^h \downarrow C_i^3 \uparrow C_i^h \uparrow$ на

$\Pi_i^p \uparrow \Pi_i^h \downarrow C_i^3 \uparrow C_i^h \downarrow$. Отже, інтенсивність скорочення впровадження може викликати як зниження, так і підвищення рівня збалансованості. Дія чинника, безумовно, сприяла створенню нових робочих місць, що в умовах $\Pi_i^c > C_i^c$ сприяло збалансованості. Разом з тим, масштаб інновацій не дозволив змінити ситуацію на ринку праці. Таким чином, дія f_6 опосередковано впливала на збалансованість регіонального ринку праці.

У табл. 8 подано спряження характеристик збалансованості та значень показника «співвідношення випускників професійно-технічних і вищих навчальних закладів», який демонструє f_7 [4].

Таблиця 8

Спряження f_7 і характеристик збалансованості

Відрізок досліджуваного періоду, рік	Фактор, співвідношення	Π_i^c	C_i^c	Π_i^p / C_i^3	Π_i^h	C_i^h	C_i^{3h}	C_i^{3h}	ΔC_i	$\Delta \Pi_i$	B_i	
2000	42,29:57,71	початок відліку										
2001	42,86:57,14	$n_{\rightarrow}^{\downarrow}$	$n_{\rightarrow}^{\downarrow}$	$n_{\rightarrow}^{\downarrow}$	$n_{\rightarrow}^{\uparrow}$	$n_{\rightarrow}^{\uparrow}$	$n_{\rightarrow}^{\uparrow}$	$n_{\rightarrow}^{\uparrow}$	$n_{\rightarrow}^{\downarrow}$	$n_{\rightarrow}^{\downarrow}$	$n_{\rightarrow}^{\uparrow}$	
2002	40,14:59,86	$n_{\downarrow}^{\downarrow}$	$n_{\downarrow}^{\downarrow}$	$n_{\downarrow}^{\downarrow}$	$n_{\downarrow}^{\uparrow}$	$n_{\downarrow}^{\uparrow}$	$n_{\downarrow}^{\downarrow}$	$n_{\downarrow}^{\downarrow}$	$n_{\downarrow}^{\uparrow}$	$n_{\downarrow}^{\uparrow}$	$n_{\downarrow}^{\downarrow}$	
2003	37,65:62,35	$n_{\downarrow}^{\downarrow}$	$n_{\downarrow}^{\uparrow}$	$n_{\downarrow}^{\uparrow}$	$n_{\downarrow}^{\downarrow}$	$n_{\downarrow}^{\uparrow}$	$n_{\downarrow}^{\downarrow}$	$n_{\downarrow}^{\downarrow}$	$n_{\downarrow}^{\downarrow}$	$n_{\downarrow}^{\downarrow}$	$n_{\downarrow}^{\downarrow}$	
2004	42,77:57,23	$n_{\downarrow}^{\downarrow}$	$n_{\downarrow}^{\uparrow}$	$n_{\downarrow}^{\uparrow}$	$n_{\downarrow}^{\downarrow}$	$n_{\downarrow}^{\uparrow}$	$n_{\downarrow}^{\downarrow}$	$n_{\downarrow}^{\downarrow}$	$n_{\downarrow}^{\uparrow}$	$n_{\downarrow}^{\uparrow}$	$n_{\downarrow}^{\downarrow}$	
2005	38,45:61,55	$n_{\downarrow}^{\uparrow}$	$n_{\downarrow}^{\uparrow}$	$n_{\downarrow}^{\uparrow}$	$n_{\downarrow}^{\downarrow}$	$n_{\downarrow}^{\uparrow}$	$n_{\downarrow}^{\uparrow}$	$n_{\downarrow}^{\uparrow}$	$n_{\downarrow}^{\uparrow}$	$n_{\downarrow}^{\downarrow}$	$n_{\downarrow}^{\downarrow}$	
2006	39,17:60,83	$n_{\downarrow}^{\downarrow}$	$n_{\downarrow}^{\downarrow}$	$n_{\downarrow}^{\uparrow}$	$n_{\downarrow}^{\downarrow}$	$n_{\downarrow}^{\downarrow}$	$n_{\downarrow}^{\downarrow}$	$n_{\downarrow}^{\downarrow}$	$n_{\downarrow}^{\downarrow}$	$n_{\downarrow}^{\downarrow}$	$n_{\downarrow}^{\uparrow}$	
2007	36,87:63,13	$n_{\downarrow}^{\downarrow}$	$n_{\downarrow}^{\uparrow}$	$n_{\downarrow}^{\uparrow}$	$n_{\downarrow}^{\downarrow}$	$n_{\downarrow}^{\downarrow}$	$n_{\downarrow}^{\uparrow}$	$n_{\downarrow}^{\uparrow}$	$n_{\downarrow}^{\uparrow}$	$n_{\downarrow}^{\uparrow}$	$n_{\downarrow}^{\downarrow}$	

Судячи із значень чинника у табл. 8, співвідношення за період змінилося на користь випускників ВНЗ. На відрізках зміни були в обидві боки. У 2001 р. незначній зміні співвідношення на користь ПТУ відповідав варіант розвитку збалансованості $\Pi_i^p \downarrow \Pi_i^h \downarrow C_i^3 \downarrow C_i^h \uparrow$. У 2002 р. співвідношення змінилося на користь ВНЗ, а збалансованість трансформувалася за варіантом $\Pi_i^p \downarrow \Pi_i^h \uparrow C_i^3 \downarrow C_i^h \uparrow$. У 2003 р. співвідношення продовжувало змінюватися на користь ВНЗ, але при цьому збалансованість трансформувалася за варіантом $\Pi_i^p \uparrow \Pi_i^h \downarrow C_i^3 \uparrow C_i^h \uparrow$. У 2004 р. співвідношення змінилося на користь ПТУ і досягло рівня 2000 р., а збалансованість продовжувала трансформуватися

за колишнім варіантом. У наступному році при збереженні варіанту трансформації збалансованості співвідношення було на користь ВНЗ. У 2006 і 2007 рр. співвідношення змінювалось на користь ВНЗ, а збалансованість трансформувалася за варіантом $\Pi_i^p \uparrow \Pi_i^h \downarrow C_i^3 \uparrow C_i^h \downarrow$. Отже, на чотирьох відрізках зміна на користь випускників ВНЗ супроводжувалася варіантом трансформації, що припускає підвищення збалансованості ринку. Проте стверджувати, що є залежність між часткою осіб, що мають вищу освіту, і рівнем збалансованості, неможна. Так, у 2002 р. збільшення частки супроводжувалося посиленням розбалансованості, а у 2004 р. збільшення частки випускників ПТУ не змінило рівень збалансованості. Підтвердженням є неспівпадіння напрямів зміни всіх показників,

що характеризують збалансованість, і співвідношення випускників.

Таким чином, аналіз впливу чинників на збалансованість регіонального ринку праці дозволив дійти певних висновків. По-перше, окремі чинники мають протилежний вплив на складові збалансованості, наприклад, зниження P_i^c свідчить про те, що чинник f_4 робив на ринок праці більш сильну дію, ніж f_5 . Отже міграційна політика регіону потребує корегування у напрямку залучення фахівців за межами Донецької області за дефіцитними професіями. По-друге, чинники обумовлюють один одного, що відображається на складових збалансованості, наприклад, f_6 не впливав на f_1 , а, значить, зростання C_i^c було забезпечено завдяки кількісним, а ні якісним перетворенням. Отже, украї важливим є питання щодо підвищення інвестиційної привабливості регіону, яка дозволить залучити прямі іноземні інвестиції у формі нових прогресивних технологій. По-третє, чинники мають різну силу дії, наприклад, з одного боку, під дією f_4 кількість працездатного населення скорочувалася, а, з іншого, дія f_1, f_2 і f_3 сприяла збільшенню числа зайнятих. Отже, на регіональному рівні потрібна соціальна пропаганда, орієнтована на сімейні цінності. Надалі автори мають намір продовжити дослідження проблеми збалансованості ринку праці.

Література

1. Богиня Д. Трансформаційні процеси в системі формування національного ринку праці: інституційний аспект // Україна: аспекти праці. – 2005. – №1. – С.3-8.
2. Герасимчук В.І. Трансформація зайнятості і проблеми соціалізації ринку праці в перехідній економіці: Автореф. дис... док-ра екон. наук: 08.09.01 / Рада по вивченню продуктивних сил України НАН України. – К., 2002. – 32 с.
3. Економічна енциклопедія: У 3 т. – Т. 3 / Редкол.: С.В.Мочерний (відп.ред.) та ін. – К.: Видавничий центр “Академія”, 2002. – 952 с.
4. Статистичний щорічник Донецької області за 2007 рік/ Держкомстат України; Головне управління статистики у Донецькій області / Відп. за вип. Л.О.Мішина. – Донецьк, 2008. – 460 с.
5. Праця Донецької області за 2007 рік: Статистичний збірник № 13/267/ Держкомстат України; Головне управління статистики у Донецькій області / Відп. за вип. О.Л.Волкова. – Донецьк, 2008. – 327 с.
6. Одегов Ю., Руденко Г. Внутренний рынок труда в системе социально-трудовых отношений // Вопросы экономики. – 2004. – № 3. – С. 105-114.
7. Будякова О.Ю. Професійно-кваліфікаційна збалансованість регіонального ринку праці: синтез впливу чинників / О.Ю.Будякова // Вісник Хмельницького національного університету. – 2008. – №5(84). – Т.2 (119). – С.221-226.
8. Близнюк В.В. Регіональні особливості ринку праці в Україні: методологія дослідження, аналіз та прогноз: Автореф. дис... кан-та екон. наук: 08.09.01 / Інститут економіки НАН України. – К., 2001. – 20 с.
9. Чернявська Ю.Б. Теоретико-методологічні аспекти дослідження ринку праці // Формування ринкових відносин в Україні: зб. наук. праць. – К.: НДЕІ. – 2006. – Вип. 12(67). – С.155-158.
10. Калугина З.И., Вершинина Т.Н. От полной занятости к трудоизбыточной конъюнктуре: методологические подходы к исследованию формирующегося рынка труда // Регион: экономика и социология. – 2000. – №2. – С.93-106.

Статья поступила в редакцию 15.05.2009